

Motion

1975/76: 1773

av herr Hermansson m. fl.
om friköp av kronolägenhet

”Varje kronotorpare som önskar friköpa hus och inägojord bör få göra detta och till ett humant pris. Den hedervärda Ernst Wigforss sa en gång: ’Om en kronoarrendator vill friköpa sin kronolägenhet, så skall hänsyn tagas till det pionjärbete, som han har utfört genom att odla upp bygd och göra den levande.’ Domänverket begär för höga priser, upp till fyrtiotusen kronor för ett hus med en liten tomt. Det är ockerpriser om man betänker att kronoarrendatorn själv odlat upp jorden i vilda skogen. Jag vill sluta med att citera den lilla dikt – eller maning – som förbundsstyrelsen i Meselefors på sin tid avslutade sina verksamhetsberättelser med:

Den skörd man sått
Den må man även bärga
och mura bäst man kan
sin egen härd.”

Så uttrycker sig Gustav Asplund, Meselefors, f. d. kronotorpare och tidigare ordförande i Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund i boken Kronotorpens folk. Boken är en bred dokumentation om en grupp arbetande människors förhållanden, deras betydelse vid uppodlingen av mark i de sex nordligaste länen, deras kulturinsats och allmänt positiva roll. Men det är också historien om hur skändligt denna grupp ofta har behandlats och om hur det statliga domänverket inte heller i dagens läge bemödar sig om att sköta den pågående avvecklingen av kronotorparinstitutionen på ett sätt som i någon mån skulle kunna försona tidigare försyndelser.

Kronotorpen håller på att avvecklas. Omkring tre tusen små jordbruk odlades under oändlig möda upp under de fyra första decennierna av detta sekel. Det var vanliga arbetare som erbjöds att bygga och bo på statlig mark. De skulle odla upp en viss areal och dessutom stå till tjänst som skogsarbetare åt kronan. Det hette att de skulle få bli en bofast stam av skogsarbetare, men så blev det inte alltid. Arbetslöshet, konkurser och exekutiva auktioner följde ofta i kronotorparinstitutionens spår.

Deras odlargärning var trots allt stor, men tyvärr ej bestående. Kapitalismens utveckling och den statliga jordbrukspolitiken har också på detta område undanröjt förutsättningarna för ett levande jordbruk i mindre skala. Strukturomvandlingen på skogsbrukets område har minskat möjligheterna att skaffa sig utkomst genom skogsarbete. Kronotorpen läggs ner undan för undan. Det som nu återstår är en spillra på cirka 600 kronotorp som ännu är bebodda.

Man kan förstå de gamla kronotorparnas bitterhet över vad som har skett

med deras livsgärning. Det uttrycks bl. a. av en gammal representant för kronotorpens folk i följande ord:

”På de hundra hektar vi odlade upp med svett och möda har domänverket sått skog. Nu är storskogen skövlad, jorden bränd och våra boningar nedrivna till grunden.”

Samma bitterhet finner man överallt i våra glesbygder, där lönsamhetskänkandet och strukturrationaliseringarna har krossat så många drömmar och förhoppningar och raserat gamla kulturbygder. Men kronotorpens folk hamnade i en särställning på grund av att de inte betraktades som ägare av sina hem och den jord de brukat.

Under 1960-talets snabbt pådrivna strukturomvandling fick många av kronotorpens folk besked om att de inte längre var önskvärda. Domänverket river hellre kronotorp än låter innehavarna friköpa dem. Det gamla löftet om ett eget hem gäller inte längre för kronoarendatorer, spridda från Muonio älv i norr till Älvdalen i söder.

Det finns ingen anledning att i detta sammanhang plädera för ett återupplivande av den gamla kronotorparinstitutionen. Systemet har förmodligen överlevt sig själv. Däremot finns det anledning att reagera mot den behandling denna grupp fått under årens lopp och mot det sätt på vilket man forcerat avvecklingen liksom mot att man inte ens i nuläget visar den generositet som borde vara naturlig och kännas moraliskt förpliktande.

Enligt en enkätundersökning som genomförts bland de för närvarande 250 medlemmarna i Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund föreligger inte någon önskan om att flytta. Tvärtom önskar många friköpa kronotorpen om det ställde sig mindre kostsamt.

Det finns också anledning att kritisera domänverkets låga avträdesersättningar. För en mansålders odlarmöda betalar det statliga domänverket ersättningar på mellan 5 000–10 000 kronor, men i många fall har kronotorpare inte fått ett öre i ersättning. Så lönas alltså de gamla trotjänarna för sitt slit.

Kronotorpareförbundet har i en skrivelse till industridepartementet begärt domänverkets yttrande i ett antal frågor, bl. a. i friköpsfrågan. I domänverkets svar berörs över huvud taget inte friköpsfrågan. Inte heller nämns den i de anvisningar som gäller för norrländska kronolägenheter från mars 1975. Däremot fastslås att bestämmelserna utfärdats efter samråd med Sveriges kronotorpare- och kolonistförbund.

Men detta bestrider kronotorparnas förbundsstyrelse som anser att de nya otillfredsställande bestämmelserna har utfärdats över huvudet på kronotorparna i avsikt att ”göra rent hus”. De garantier och bindande formuleringar som kronotorparna efterlyser saknas ännu. De kronotorpare som ännu finns kvar och vill lösa in sitt torp bör få rätt att göra det till en summa av närmast symbolisk storlek. Det kan lämpligen ske genom att domänverket vid begärd inlösen på ett rättvist sätt värderar de insatser arendatorn gjort under årens lopp. Domänverkets ambition vid förhandling

om friköp skall inte bestämmas av den rent affärsmässiga aspekten utan framför allt dikteras av omsorg om de människor det gäller. Det är ingen stor grupp det handlar om. Det finns råd och motiv för en större generositet än vad som hittills kommit till uttryck i samband med den pågående avvecklingen av kronotorparsystemet. Riksdagen bör lösa problemen på kronotorparnas egna villkor. De är inte orimliga!

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställas

att riksdagen hos regeringen anhåller om att åtgärder vidtas i syfte att garantera kronotorparna rätten att få friköpa tidigare arrenderad kronolägenhet för en symbolisk summa.

Stockholm den 27 januari 1976

C.-H. HERMANSSON (vpk)

ALF LÖVENBORG (vpk)

GUSTAV LORENTZON (vpk)

LARS-OVE HAGBERG (vpk)

i Borlänge

EIVOR MARKLUND (vpk)

BERTIL MÅBRINK (vpk)